

Universitets läraaren

(<https://universitetslararen.se/>)

MENY

ETIKPRÖVNING ([HTTPS://UNIVERSITETSLARAREN.SE/TEMA/ETIKPROVNING/](https://universitetslararen.se/tema/etikprovning/))

Flera oklarheter kring artikel om våldtäktsmän

Forskare anklagar Överklagandenämnden för etikprovning, Önep, för att driva en politisk agenda efter en åtalsanmälan för deras artikel om våldtäktsmäns sociala och etniska bakgrund. Men hur ledde ett etiskt tillstånd för forskning om cancer till en artikel om våldtäktsmän?

9 februari, 2022

Text: Kajsa Skarsgård

Avser statsrådet att vidta några åtgärder för att utvärdera lagen om etikprovning? Den frågan ställer Mats Persson (L) den 3 november 2021 till ministern för högre utbildning och forskning.

Han menar att det är en fråga om akademisk frihet eftersom forskarna bakom artikeln om våldtäktsmän har ”utfört studier med vetskapen om ett giltigt tillstånd men riskerar att nu straffas i efterhand”. Forskarna får också uppbackning på DN Debatt av en professor och i en ledare i Göteborgs-Posten.

Huvudförfattaren inte ansvarig

Det är fyra forskare i medicin vid Lunds universitet som har skrivit den anmälda artikeln. Huvudförfattare är Ardavan Khoshnood, som är docent i akutsjukvård och har en master i kriminologi. Men åtalsanmäld är Kristina Sundquist, professor i allmänmedicin, eftersom hon är ansvarig för etiktillståndet som artikeln hänvisar till.

Studiens huvudresultat är att en majoritet av de dömda våldtäktsmännen i Sverige är första eller andra generationens invandrare. Liksom i tidigare intervjuer i media, säger Kristina Sundquist till *Universitetsläraaren* att hon tror att det är studiens frågeställning som ligger bakom åtalsanmälan.

– Nämnden driver helt klart en egen agenda, som jag anser är skadlig.

I en intervju i Sverigedemokraternas webb-tv-kanal Riks säger även Ardavan Khoshnood att Öneps beslut är politiskt färgat.

Uppmärksammat fall

Anklagelserna är allvarliga och åtalsanmälan har fått betydande uppmärksamhet. *Universitetsläraaren* har därför tittat närmare på etiktillståndet som forskarna menar att de har, men som enligt Önep inte täcker den forskningsfråga artikeln om

våldtäktsmän har.

Grundtillståndet som artikeln hänvisar till går tillbaka ända till 2013 och titeln på forskningsprojektet är "Ärftlighet, familjefaktorer, boendemiljö och cancer 1958–2016" (det utökas senare till 2018). I beslutet konstaterar dåvarande Regionala Etikprövningsnämnden i Lund att projektet "innebär en omfattande insamling och behandling av mycket känsliga data från en rad olika källor för mycket lång tid för hela befolkningen". Det handlar om data från 17 olika register, om allt från personers cancerdiagnoser, födelseland och BMI, till brott och psykisk hälsa.

([https://universitetslararcontent/uploads/2022/0:sundquist-fix.jpg](https://universitetslararcontent/uploads/2022/0/sundquist-fix.jpg))

Kristina Sundquist

Utökade datainsamlingen

Åren som följer utökar Kristina Sundquist datainsamlingen till fler register genom ett tiotal ändringsansökningar. Cancerbehandling och komplikationer. Utlandsföddas orsak att komma till Sverige. Sociala relationer, arbetsliv, fritid och utsatthet för våld. Diagnoser från primärvården och information om allt från onormal hjärtrytm till droganvändning och självmord. Skolbetyg. Med mera.

I ändringsansökningarna återkommer följande beskrivning av forskningsprojektet: "Vi studerar de långsiktiga somatiska och psykiska konsekvenserna av cancerbehandling i primärvården men även så kallade prediktorer för cancer."

En ändringsansökan från början av 2019 sticker dock ut – den som Kristina Sundquist menar är själva tillståndet för studien om våldtäktsmän.

För det första är den inte en ansökan om att använda ytterligare frågeställningar, variabler eller register. I stället är det en ansökan om godkännande av en informationsannons i Dagens Nyheter så att forskningspersonerna kan välja att inte vara med i studien.

Inte kopplat till cancer

För det andra kopplar inte projektet som beskrivs i annonsen till cancer, även om det i ansökningsbrevet nämns att sociala faktorer kan påverka risken för att insjukna i cancer och att invandring och flykt är faktorer som kan leda till sämre hälsa. Projektet i sig, vilket finansieras av Europeiska forskningsrådet, ERC, ska "studera hur den psykiska hälsan kan förbättras hos dessa utsatta grupper och vilka faktorer som kan främja inkludering och förbättra integrationen i samhället".

I annonsen står det närmare att forskargruppen kommer att "undersöka sambanden mellan individens egenskaper (kön, socioekonomisk status, födelsevikt), familjen (psykisk ohälsa i familjen), och bostadsområdets strukturer (socioekonomi, socialt kapital), och utvecklingen av specifika psykiska sjukdomar och alkohol- och drogmisbruk och bristande integration" (Läs annonstexten i sin helhet [här \(https://universitetslararen.se/wp-content/uploads/2022/02/2019-01588_Andringsbegaran-EPM.pdf\)](https://universitetslararen.se/wp-content/uploads/2022/02/2019-01588_Andringsbegaran-EPM.pdf)).

Efter frågor från *Universitetsläraren*, konstaterar även Etikprövningsmyndighetens direktör Johan Modin att "den koppling till cancer som genomgående verkar ha funnits i de olika ansökningarna inte riktigt framgår av den godkända annonsen". Han kan dock inte uttala sig om vad som legat till grund för annonsens godkännande och det finns inga mötesanteckningar kopplat till beslutet.

Från prediktorer och konsekvenser av cancer till psykisk hälsa och faktorer för att främja integration och inkludering av invandrare. Hur hänger då det sistnämnda ihop med forskningsfrågan om våldtäktsmäns bakgrund?

– I forskningsprojekt där man beskriver ett antal frågeställningar ingår också att gå mer på djupet med vissa variabler. De här variablerna kommer in i beskrivningen av integration. Att följa lagen är en del av integrationen, säger Kristina Sundquist.

Hur menar du att våldtäktsmäns bakgrund är variabler inom integration?

– Integration är mångtydigt och kan tolkas på olika sätt men en viktig del i en persons integration är att inte stå utanför samhället utan att följa lagar och regler. Vi har haft en etisk konsult som har intygat att allt är i sin ordning. Det är svårt att som forskare då tänka att det inte vore rätt. Sedan handlar allt om en tolkningsfråga.

Universitetsläraren frågar om Kristina Sundquist, som professor, anser att det annonsen uppger ska studeras och frågan om våldtäktsmäns bakgrund är olika forskningsfrågor.

– Nej. Jag anser att den ryms inom ändringsansökan.

Den etiska rådgivaren var ett krav från ERC, och utsågs gjorde Ulf Görman. Han är professor emeritus i etik vid Lunds universitet.

I hans rapporter till ERC 2019 och 2020 beskriver han projektets dataset som "already existing and ethically approved" och intygar att sekundäranvändningen av känsliga personuppgifter är i enlighet med nationell lag.

Vill inte intervjuas

Ulf Görman vill inte intervjuas av *Universitetsläraren*, utan lämnar bara en skriftlig kommentar: "Jag har varit ethics advisor för en begränsad del av Sundquists forskning som finansierats av EU-kommissionen. Vårt samarbete är sedan en tid avslutat på grund av oenigheter i avgörande frågor."

Det är alltså oklart både hur Ulf Görman och Etikprövningsmyndigheten har resonerat i förhållande till det tillstånd om en DN-annons som Kristina Sundquist hänvisar till. Åklagaren la först ner ärendet, men efter en överklagan från Önep har överåklagaren startat en förundersökning i frågan om etiktillståndet omfattar artikeln om våldtäktsmäns bakgrund.

Påståendet från Kristina Sundquist och Ardavan Khoshnood att Önep driver en politisk agenda kopplat till artikeln om våldtäktsmäns bakgrund har Öneps kanslichef Jörgen Svidén återkommande bemött i media med orden att man visst får forska om invandrare och brottslighet, men att det krävs ett etiskt tillstånd.

Läs också: *Forskare åtalsanmäld för ytterligare sju artiklar* (<https://universitetslararen.se/2022/02/09/forskare-ataalsanmald-for-ytterligare-sju-artiklar/>)

Kategorier: [Artiklar](https://universitetslararen.se/category/artiklar/) (<https://universitetslararen.se/category/artiklar/>), [Etik](https://universitetslararen.se/category/etik-2/) (<https://universitetslararen.se/category/etik-2/>)

LÄS OCKSÅ

Den här artikeln ingår i ett tema om etikprövning. Här kan du läsa de övriga artiklarna:

- "Det var en chock att bli åtalsanmäld" (<https://universitetslararen.se/2022/02/09/det-var-en-chock-att-bli-ataalsanmald/>)
- "Både Önep och åklagare famlar i det nya systemet" (<https://universitetslararen.se/2022/02/09/bade-onep-och-aklagare-famlar-i-det-nya-systemet/>)

f Dela på Facebook ([https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=https%3A%2F%2Funiversitetslararen.se%2F2022%2F02%2F09%2Fflera-oklarheter-kring-artikel-om-valdtaktsman%2F)

[u=https%3A%2F%2Funiversitetslararen.se%2F2022%2F02%2F09%2Fflera-oklarheter-kring-artikel-om-valdtaktsman%2F](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=https%3A%2F%2Funiversitetslararen.se%2F2022%2F02%2F09%2Fflera-oklarheter-kring-artikel-om-valdtaktsman%2F))

🐦 Dela på Twitter (<https://twitter.com/share?url=https%3A%2F%2Funiversitetslararen.se%2F2022%2F02%2F09%2Fflera-oklarheter-kring-artikel-om-valdtaktsman%2F>)

in Dela på LinkedIn ([https://www.linkedin.com/shareArticle?](https://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=https%3A%2F%2Funiversitetslararen.se%2F2022%2F02%2F09%2Fflera-oklarheter-kring-artikel-om-valdtaktsman%2F&title=Flera%20oklarheter%20kring%20artikel%20om%20valdtaktsman%2F)

[mini=true&url=https%3A%2F%2Funiversitetslararen.se%2F2022%2F02%2F09%2Fflera-oklarheter-kring-artikel-om-valdtaktsman%2F&title=Flera oklarheter kring artikel om våldtäktsmän](https://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=https%3A%2F%2Funiversitetslararen.se%2F2022%2F02%2F09%2Fflera-oklarheter-kring-artikel-om-valdtaktsman%2F&title=Flera%20oklarheter%20kring%20artikel%20om%20valdtaktsman%2F))

✉ Dela med e-post ([mailto:?subject=Tips om att läsa: Flera oklarheter kring artikel om våldtäktsmän på Universitetsläraren&body=https%3A%2F%2Funiversitetslararen.se%2F2022%2F02%2F09%2Fflera-oklarheter-kring-artikel-om-valdtaktsman%2F](mailto:?subject=Tips%20om%20att%20läsa%3A%20Flera%20oklarheter%20kring%20artikel%20om%20valdtaktsman%20p%C3%A5%20Universitetsl%C3%A4raren&body=https%3A%2F%2Funiversitetslararen.se%2F2022%2F02%2F09%2Fflera-oklarheter-kring-artikel-om-valdtaktsman%2F))

✉ Tipsa redaktionen ([mailto:universitetslararen@sulf.se?subject=Tipsa redaktionen](mailto:universitetslararen@sulf.se?subject=Tipsa%20redaktionen))

Relaterade artiklar

"Både Önep och åklagare famlar i det nya systemet"